

VIJFENTWINTIG JAAR GETUIGENIS ... VRIENDSCHAP STERKER DAN ALLES
Bisschop Lode Van Hecke herdenkt zijn vermoorde medebroeders uit Tibhirine

Vijfentwintig jaar geleden werden de hoofden van de ontvoerde trappisten uit Tibhirine (Algerije) teruggevonden. Bisschop Lode Van Hecke, toen novicemeester in Orval, had persoonlijke contacten met deze monniken. Om meerdere redenen wil hij hun getuigenis in herinnering brengen..

Herdenking

Hier laat ik mijn hart gewoon spreken. Vijfentwintig jaar geleden werden zeven medebroeders, monniken, van het leven beroofd in Algerije, nadat ze in de nacht van 26 op 27 maart 1996, opgepakt werden in hun klooster van Tibhirine. Op 23 mei werd hun dood opgeëist door de radicale groepering GIA. In totaal waren er in die periode negentien slachtoffers van geweld, waaronder de Belgische pater Charles Deckers (witte pater, van het bisdom Antwerpen) en Mgr Claverie, bisschop van Oran. **Aan mijn medebroeders denk ik nog alsof het gisteren was.** Nu ik zelf bisschop ben en referendaris in de dialoog met de islam kan ik er niet aan weerstaan hun herinnering op te roepen. Ze is voor mij geen verleden. Het is “herdenking” zoals in de eucharistie Jezus’ offer “herdacht” wordt. Een herdenking die openstaat naar de toekomst.

Die toekomst hebben we nodig in onze wereld vandaag. **We leven in een pluralistische maatschappij, samen met andersgelovigen en niet-gelovigen.** Tot de andersgelovigen behoren de moslims. Ook bij ons. De broeders van Tibhirine blijven ons inspireren voor ons christelijk en-

gagement. Zij behoorden in Algerije tot een **christelijke minderheid**. Zijn wij dat ook niet geworden? Zij leefden van en voor de vriendschap met hun moslimburen... en ook dat kunnen wij vandaag ontdekken als een verrijkende mogelijkheid in Vlaanderen.

Getuigen

We leven inderdaad in een paradoxale situatie. Ik hoor rondom mij veel vragen en zelfs pessimisme: "Het geloof is aan het verdwijnen." "Wat zal het worden na de corona-crisis?" "Zal het nog erger zijn dan het al was de laatste decennia?" Veel gehoorde, 'normale' vragen. Maar wat is 'normaal'? Om een antwoord te vinden en om de diepere betekenis van ons christen zijn te ontdekken hebben we getuigen nodig. De paradox bestaat er vandaag in dat we eigenlijk nog nooit zoveel getuigen hebben gehad als in de twintigste eeuw. In het Grieks is het woord voor getuige 'martyr' (martelaar). Dat is dan iemand die zijn leven geeft totterdood uit trouw aan zijn geloof in Jezus. Welnu, de twintigste eeuw wordt door sommigen 'de eeuw van de martelaren' genoemd. Op 8 december 2018 reeds, amper 22 jaar na hun verdwijnen, werden deze negentien vermoorde mensen door de katholieke Kerk zaligverklaard.

De broeders werden opgepakt de dag dat ik contact opnam om te reizen naar Tibhirine, na enkele goede contacten met père Christian de Chergé, de overste, die mij een paar keren was komen opzoeken in Orval en ook met frère Christophe, de novicemeester. **Vanaf die dag heb ik de angst gekend die heerst in een familie als één van de leden verdwenen is en niet meer terugkomt.** Ik heb begrepen dat je op een bepaald moment nog liever zou weten dat hij of zij dood is dan je te moeten afvragen wat er met hem of haar aan het gebeuren is. Je stelt je dan het ergste voor en dat wordt steeds maar ondraaglijker.

Vragen

De broeders zijn nu zaligverklaard. Maar dat neemt het menselijke drama niet weg: ze werden gefolterd en mishandeld. En in deze balans weegt niets daartegen op. Een zaligverklaring is een balans van een andere soort! Je spreekt op een ander niveau. Die ervaring blijft mij tekenen en ik denk vaak aan christenen die uit trouw voor hun geloof vervolgd worden. Men zal mij vergeven dat ik mij hier beperk tot de christenen. Maar het ging concreet over hen en omwille van hun geloof. En de vraag zal zijn wat wij, als christenen, doen met die ervaring. In de situatie van mijn broeders wordt mijn geloof ernstig op de proef gesteld. Welk antwoord krijg ik vanuit mijn geloof? Of gaat mijn geloof aan het wankelen ... Waar is God? Waar is 'onze' God. En wat betekent 'onze' God?

Die vragen worden versterkt naarmate er andere christenen een gelijkaardig lot ondergaan. Ik denk daarbij aan de 21 Egyptische koptische kristenen in Lybië door IS, op 15 februari 2015.

Hun onthoofding werd op video getoond. Kort daarna, half april, werden nog eens dertig Ethiopische (en wellicht ook Eritrese) christenen op dezelfde manier omgebracht. Dat is allemaal niet in een ver verleden en ondertussen gaat het maar verder. Het geloofsgetuigenis van deze eenvoudige arbeiders die met de naam van Jezus op de lippen omkwamen is de wereld rondgegaan. Wat voor IS godslasterlijk was, is voor ons een ongelooflijk en blijvend, eervol getuigenis. Het bloed van martelaren is zaad van christenen. **Het is allemaal niet tevergeefs, op voorwaarde dat wij niet vergeten.**

De broeders van Tibhirine geven ons de kans heel wat vragen te stellen. Want ze zaten zelf met vragen. Ze zijn grotendeels verwerkt in de mooie film van **Xavier Beauvois: *Des hommes et des dieux* (2010)**. Men kan de broeders ook leren kennen uit hun geschriften en de vele boeken over hen.¹ Er is ook het **Testament van Christian de Chergé**, geschreven in 1994. Ik beschouw dit als één van de belangrijkste spirituele teksten van de twintigste eeuw.² Hij toont hoe mooi een leven volgens het evangelie kan zijn, maar ook dat het niet om het even wat is. Eén van de ‘lessen’ die we leren uit het leven van de broeders is dat je niet perfect moet zijn om heilig te worden. Gelukkig hebben ze lang genoeg geleefd om ons dat te leren. Velen van ons hebben hun grenzen en karaktertrekjes gekend. Je bent dus niet gelovig om perfect te worden. En dat is geen misplaatste humor. Maar waarin bestaat hun getuigenis dan wel?

De begraafplaats van de monniken in Tibhirine

¹ <https://www.moines-tibhirine.org/ouvertures/association-les-amis-de-tibhirine/42-association-les-amis-de-tibhirine>

² Zie artikel : http://www.dekovel.org/archief/artikels/De_Kovel_43_Veilleux.pdf Het Testament vindt men op p. 96-97. Lees het ook op Kerknet: <https://www.kerknet.be/bisdom-gent/artikel/het-geestelijk-testament-van-christian-de-cherge%C3%A9>

Geen heroïsme

Vooraleer we de evangelische betekenis van hun leven van dichterbij bekijken en de openheid waartoe het uitnodigt, lees ik een tekstje van frère Christophe. Hij schrijft in zijn dagboek, ongeveer op hetzelfde moment als père Christian zijn testament redigeert:

Het onmogelijke besluit, ja, ik heb het genomen:

ontvangen van Jou.

Liefde die verplicht:

Dit is mijn Lichaam: gegeven.

Dit is mijn bloed: vergoten.

Mij geschiede naar jouw Woord,

dat jouw gebaar mij doorboort.

En dat besluit – het jouwe – overstijgt mij oneindig (...)

*Besluit sterker dan de dood*³

Christelijke loyaliteit is dus geen persoonlijk stoïsch heroïsme. Onze trouw aan het geloof is in de eerste plaats een gave van God. De broeders moesten weerstaan aan het verlangen om het land te verlaten, aan de bekoring terug te deinzen voor het geweld en aan de angst voor de dood. Christophe kon zijn beslissing maar nemen nadat hij er de kracht toe kreeg. En dan heeft hij ook beslist, zonder achteruit te krabbelen. Laat ons zeggen dat Jezus het gedaan heeft in Christophe en zijn medebroeders, in heel de gemeenschap, zonder uitzondering. Indrukwekkende unanimitéit.

De broeders hebben hun geloof gestalte gegeven in een heel concrete politieke en sociale situatie. Dat moeten wij vandaag ook doen. Zoals Jezus gedaan heeft, trouwens. Alleen wat concreet is, krijgt een universele existentiële betekenis. Misschien zou ik eraan durven toevoegen dat **een christelijk getuigenis niet gediend is met emotionele publiciteit en luid geroep**. De broeders leefden discreet in een maatschappij die vreemd was aan hun cultuur en geloof. Een arme gemeenschap die niet eens ter plaatse kon rekruteren. Er moest altijd volk komen van elders. Meer dan eens dacht onze monastieke Orde eraan de gemeenschap te sluiten. Doorheen het hele Bijbelse verhaal drukt God een voorkeur uit voor de kleine en onmachtige. *“Mijn genade is u genoeg, want mijn kracht wordt in zwakheid volbracht” (2 Kor 12, 9)*

Wat er met onze broeders gebeurd is, doet mij nog aan iets anders denken. God toont niet alleen zijn kracht ‘ondanks’ de tegenkanting van de machtigen van deze wereld. Hij gebruikt ze. **Hij weeft zijn eigen geschiedenis en steekt in het tapijt een discrete rode draad, op het eerste gezicht amper bespeurbaar.** Het is maar later, als alles voorbij is, dat we de rode draad

³ LSDD 30. Eigen vertaling. Ik heb de jij-vorm behouden zoals in het Frans gewoonlijk is.

van de vermoorde broeders zien in het tapijt van de wereld en dat die rode draad de geschiedenis wonderbaar meebepaalt.

De vraag is natuurlijk: “Moest dat nu zo gebeuren?”. Moesten de broeders vermoord worden om ons te doen nadenken over het belang van ons geloof en over de noodzaak vriendschap te sluiten met mensen van een ander geloof? Zoals Jezus die “moest” sterven. We zullen het nooit weten. **We weten alleen dat de broeders de dood niet gezocht hebben, zelfs niet om de ‘genade van het martelaarschap’ te bekomen.** Ik weet dat het zo is omdat ik daarover met père Christian lang gediscuteerd heb. Hij schrijft in zijn Testament: *“Ik zou een dergelijke dood niet kunnen wensen. Het lijkt me belangrijk dit uitdrukkelijk te zeggen. Ik zie immers niet hoe ik mij erover zou kunnen verheugen dat dit volk, waarvan ik hou, zonder onderscheid van mijn dood zou worden beschuldigd. Wat men misschien de ‘genade van het martelaarschap’ zal noemen, is te duur betaald als ik ze verschuldigd zou zijn aan een Algerijn, wie dan ook, vooral als hij zegt dat hij handelt uit trouw aan wat volgens hem de islam is.”* Men heeft onze broeders toch uitgeschakeld. En we begrijpen maar langzaam de impact van hun getuigenis op onze wereld en hoe zij bijdragen bij de verandering in ons hart. Maar velen hebben hun invloed gevoeld en hebben hun houding veranderd tegenover geloof of andersgelovigen.

We hebben enkele eeuwen, een aantal catastrofes en een ernstig gewetensonderzoek nodig gehad om te leren dat de evangelische boodschap niet vooruitgaat als een pletwals. **De Waarheid gaat vooruit door haar intrinsieke aantrekkingskracht en niet door proselitisme** (Paus Franciscus, homilie 8 mei 2013: *‘Als waarheid een ontmoeting is’*.⁴). Jezus is het kwaad komen vernietigen, niet de verscheidenheid. Père Christian droomt de hemel in zijn Testament: *“Ik zal immers, als het God belieft, mijn blik kunnen laten opgaan in die van de Vader om met Hem naar zijn moslimkinderen te kijken. Dan zal ik ze zien zoals Hij ze ziet, badend in het licht van Christus’ heerlijkheid, vrucht van zijn Passie, bekleed met de gave van de Geest. En de verborgen vreugde van de Geest zal altijd hierin bestaan: dat Hij verbondenheid tot stand brengt en, spelend met verschillen, de gelijkens herstelt.”*

Mohamed

Onze maatschappij heeft nog tijd nodig – en hoeveel mislukkingen en lijden? – om in te zien dat God zich ook openbaart doorheen hen die Hem een andere naam geven. En dat christelijke naastenliefde soms beter beleefd wordt door mensen die Jezus’ naam niet belijden. Christian de Chergé heeft het al jong geleerd, tijdens de Algerijnse oorlog, als een eenvoudige huisvader, diepgelovige moslim, hem beschermd tijdens een schermutseling. De volgende dag vond men het lichaam van **Mohamed**, vermoord, omdat hij het leven van zijn vriend Christian, een christen en Franse militair in volle oorlog, had beschermd. Door in het land te blijven betaalde Christian nu als het ware zijn ‘schuld’ terug. Een schuld van liefde en vriendschap.

⁴ Paus Franciscus : <https://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=680&nws=1947>

Christian de Chergé en Mohamed

Ik denk meteen aan een andere **Mohamed, Bouchikhi**, de jonge moslimchauffeur van Mgr Claverie. Pierre Claverie was dominicaan en bisschop van Oran. Hij werd gedood op 1 augustus 1996, als laatste van de rij martelaren die zaligverklaard werden. Mohamed had genoteerd in een kleine schriftje: *“Als je mij ondanks alles in leven kan houden, mijn God, wees dan eeuwig geloofd! Maar ik wil nog een ander gebed tot Jou richten: als Pierre moet sterven, laat dan toe dat ik op dat moment bij hem ben. Het zou toch te droevig zijn als Pierre, die zoveel aan vriendschap houdt, geen vriend naast zich zou hebben om hem in de dood te begeleiden?”* Mohamed was 21 jaar! Een bom is ontploft voor de deur van het bisschopshuis en hun bloed werd voor eeuwig vermengd.

Mgr Pierre Claverie en Mohamed Bouchikhi

Band van vrede

Voor onze martelaren stonden de moslims niet in de weg. Ze waren vrienden. Maar ze moesten wel allen, zowel christenen als moslims, hun eigen hart zuiveren en komen tot banden van vrede. En daarom kwamen ze regelmatig samen in het klooster van onze broeders in de Ribat Es-Salam (Band van de vrede), een groep die zij samen vormden tussen christenen en moslims om samen te bidden en te mediteren. Ze wilden groeien in een mededogen waarvan niemand het eindresultaat kent.

In dat verband vertelt Père Christian nog een mooi verhaal. *“Sinds hij mij plots onverwacht gevraagd heeft hem te leren bidden, heeft Mohamed [nog een Mohamed] de gewoonte genomen mij regelmatig op te zoeken. Hij is een buur. We hebben op die manier al een lange geschiedenis van samen delen. Soms moest ik het kort houden met hem of bepaalde weekends elkaar niet zien als we teveel gasten hadden en zij mij opeisten. Op een dag vond hij de formule om mij tot de orde te roepen en een rendez-vous te bekomen; ‘Het is nu al een tijdje dat we onze put niet meer gegraven hebben!’ Het beeld is gebleven. We gebruiken het als we de nood aanvoelen om elkaar in de diepte te ontmoeten. En eens, om te schertsen, vroeg ik hem: “En helemaal onderaan in onze put, wat zullen we daar vinden? Christelijk water of islamwater?” Hij bekeek me, half lachend, half droevig: “Allé toch, we zijn nu al zo lang samen op stap en je stelt me nog zo’n vraag!... het is het water van God.” (EM 15).*

Ik begrijp nu beter wat in het evangelie van Lucas staat. Het is eigenlijk een profetie van Jesaja: *“Al wat leeft zal zien hoe God redding brengt” (Lc 3, 6)*. En wat Paulus aan Titus schrijft: *“De genade van God, bron van heil voor alle mensen, is op aarde verschenen”*. Jezus heeft ‘zijn leven tot het uiterste gegeven voor iedereen’, zonder uitzondering. Christian interpreteerde deze tekst op een originele manier: Jezus heeft zijn leven gegeven tot de extreme kwetsbaarheid van iedereen. Hij heeft zijn leven gegeven om ons te bevrijden tot in onze kleinste, verdoken, donkere (en misschien onbespreekbare) hoekjes.

Het getuigenis van de martelaren van Algerije raakt ons wellicht persoonlijk. Maar het kan ook onze maatschappij beïnvloeden. Ik denk even na over wat gebeurd is op de kerstnacht van 1993, een scène die uitvoerig weergegeven is in de film. **God gebruikt duidelijke andere wapens dan wij. En als de mens luistert en hoort, dan komt er Vrede.** Ik laat hier Dom Armand Veilleux, abt-emeritus van de abdij van Scourmont, aan het woord:

“De 14e december 1993, werden twaalf Kroatische katholieken, gekend door de monniken, de keel overgesneden (...) op enkele kilometers van het klooster. Het is in deze context dat enkele dagen later, de avond van 24 december 1993, na het avondmaal, een groep van zes gewapende islamisten, zich aan de poort van het klooster aanmeldde. De chef van de groep, de emir Sayah Attiya, was gekend als een bijzonder gewelddadige terrorist. Hij was verantwoordelijk voor de moord op de Kroaten. (...) Zijn gesprek met Père Christian, overste van de gemeenschap van Tibhirine, was uitzonderlijk. Père Christian deed beroep op de Koran en zei hem dat het klooster een plaats van gebed is, waar geen enkel wapen binnengekomen was. Hij eiste dus dat de ontmoeting buiten het klooster zou gebeuren. Hij zei: ‘Nee, hier komt men niet binnen met wapens. Als u hier wilt komen, dan moet ge de wapens buiten laten. Niemand is hier binnengekomen met wapens. Dit is hier een huis van vrede!’⁵ Attiya aanvaardde het. Maar hij stelde drie eisen aan de monniken (...) Telkens antwoordde Christian dat het niet mogelijk was. Telkens zei Attiya: ‘U hebt geen keuze’... telkens antwoordde Christian: ‘Toch wel, wij hebben de keuze’. Attiya vertrok (...). Christian zei hem nog: ‘Gij zijt hier gekomen met wapens op het moment dat wij ons voorbereiden om Kerstmis te vieren, het feest van de Prins van de Vrede’. Attiya antwoordde: ‘Verontschuldig mij, ik wist het niet.’”⁶

Solide zachtheid

We voelen hier achter ieder woord van Christian de kracht van het evangelie. Het is de ‘zachtheid’ in de evangelische betekenis van het woord: niet zeemzoeterig, maar eerder een rustige en onweerstaanbare kracht (denken we aan de woorden van Jezus: *“Ik ben zacht en nederig van hart”* – Mat 11, 29). Deze ‘solide zachtheid’ roept bij Attiya een onverwachte zachtheid op. Hij verontschuldigt zich, wat, komende van een gevreesde terroristenleider, een houding van nederigheid is, Kerstmis waardig. Ik laat nu Père Christian zelf verder vertellen. Hij schrijft: *“Wat ons nog restte om te doen na hun vertrek, was:... leven; en het eerste dat wij moesten doen om te leven was... de nachtwake van Kerstmis vieren. Dat moesten we doen En we hebben dat gedaan. Wij hebben ons laten ‘aanrekken’ door het gebed van de Kerk, door deze realiteit [ik onderlijn de ‘realiteit’ van het gebed. Ja, soms is het gebed van de Kerk reëler dan de realiteit]. We hebben Kerstmis gezongen en we hebben dat Kind ontvangen dat zich aan ons aanbod, helemaal zonder de minste verdediging en reeds bedreigd. (...) En daarna was onze redding al die dagelijkse realiteiten [er is dus de realiteit van het gebed en de simpele realiteiten van het dagelijkse leven] die je moet op je nemen: de keuken, de tuin, de gebedstijden, de klok... dag na dag... We hebben gewoon verder gedaan, onszelf zeggend: we houden het vandaag nog wel vol, en daarna morgen, en daarna overmorgen...”*⁷

⁵ Ik voeg deze zin toe die komt van Fr. Jean-Pierre. Zie : <http://www.lefigaro.fr/actualite-france/2011/02/05/01016-20110205ARTFIG00005-le-dernier-moine-de-tibhirine-temoigne.php>

⁵ <http://www.scourmont.be/Armand/writings/av-gen-fra.htm>

⁶ <http://www.scourmont.be/Armand/writings/av-gen-fra.htm>

⁷ Invincible Espérance 296-297. Eigen vertaling.

Sommigen onder ons kennen die ervaring. Na een drama kunnen we voelen dat we gewoon ons leven weer moeten opnemen. De liefde heeft andere middelen dan geld en wapens. Andere instrumenten dan muren en arrogante woorden. Maar de liefde geeft zin aan het leven. We zijn gemaakt, geschapen, om te beminnen en bemind te worden. We zijn voor elkaar geschapen.

Frère. Christophe, die ik in het begin al citeerde, schreef nog:

*Het onmogelijk komt
als het vertrouwen
het laat toe-komen.⁸*

Mogen de vrede, de vergeving en het gastvrije onthaal dat broeders ons voorleefden, komen waar we ze het meest verwachten. **Moge hun getuigenis niet vergeten worden!**

b. Lode, 23 mei 2021

Frère Jean-Pierre Schumacher (95), overleefde omdat hij in de aparte portierswoning sliep. Hij leeft nu in Midelt in Marokko. Hier staat hij in de herdenkingskapel van zijn vermoorde broeders.

Bron fotomateriaal: Association des Ecrits des 7 de l'Atlas

⁸ Vertaling en onderlijning van mij.